

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กล้วยไม้เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวกลุ่มใหญ่ อยู่ในวงศ์ Orchidaceae ปัจจุบันพบประมาณ 796 สกุล 17,500 ชนิดทั่วโลก นับเป็นพืชวงศ์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยมีการสำรวจพบแล้วทั้งสิ้น 168 สกุล มากกว่า 1,770 ชนิด หรือเป็นหนึ่งในสิบห้าของกล้วยไม้ที่พบทั่วโลก นอกจากนั้นกล้วยไม้ไทยยังมีความหลากหลายทั้งถิ่นที่อยู่และพันธุกรรมไม่น้อยไปกว่าประเทศเขตร้อนอื่นๆ (สลิค, 2551) กล้วยไม้ป่ามีข้อดีที่ติดฝักง่าย แต่ละฝักมีเมล็ดจำนวนมากกว่าล้านเมล็ด แต่งอกได้ ตามธรรมชาติเพียงไม่กี่ต้น ลูกกล้วยไม้ป่าส่วนมากเลี้ยงยาก ตายได้ง่ายเมื่อต้นอ่อนแอหรือสภาพแวดล้อม ไม่เหมาะสม (จิตรพรพรรณ, 2538)

ในอดีตมีการเก็บต้นกล้วยไม้จากป่าเพื่อขายทั้งตลาดในและนอกประเทศจำนวนมาก โดยเฉพาะพันธุ์ที่มีดอกสวยงาม ในปี พ.ศ. 2537 มีการส่งออกต้นเอื้องคำ 24,137 ต้น เอื้องผึ้ง 25,219 ต้น (จิตรพรพรรณ, 2542) กล้วยไม้เป็นที่นิยมของผู้ปลูกเลี้ยงทั่วโลกเนื่องจาก มีความสวยงาม ทนทาน เป็นสินค้าออกที่สำคัญทำรายได้ให้กับประเทศเป็นอย่างมาก ปัจจุบันมีการห้ามส่งออกต้นกล้วยไม้ที่เก็บจากป่า เนื่องจากปริมาณต้นในแหล่งกำเนิดลดลงอย่างมาก อีกทั้งยังมีการบุกรุกป่าเป็นการทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยทำให้กล้วยไม้ป่าหลายชนิดมีปริมาณลดลง อย่างน่าเป็นห่วงและมีหลายชนิดที่สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย จึงควรจะอนุรักษ์ต้นกล้วยไม้ ให้คงอยู่ในป่าและขยายพันธุ์ต้นที่ใกล้สูญพันธุ์ให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น

จากการทำโครงการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพระดับชุมชนและท้องถิ่น ในพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านนิคมพัฒนา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา โดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา เพื่อให้มีข้อมูลด้านทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์ และครบถ้วน โดยการลงไปทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้พบว่าเป็นแหล่งที่มีกล้วยไม้ป่าจำนวนมากหลากหลายชนิดพันธุ์ ทำให้ชุมชนเริ่มเกิดความคิดวางแผนกล้วยไม้ป่า จึงพบข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้ มีการลักลอบนำกล้วยไม้ป่าออกไปจำหน่าย มีการนำกล้วยไม้ป่ามาเลี้ยงตามบ้านในชุมชน ชุมชนขาดความรู้ความสามารถในการขยายพันธุ์ ชุมชนเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

จากการที่ชุมชนเริ่มตระหนักถึงประโยชน์ของกล้วยไม้ป่า และเริ่มตื่นตัวในการที่จะอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่า จึงควรมีการส่งเสริมการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยทำการศึกษาเทคโนโลยี

การขยายพันธุ์ให้มีการยอมรับ เพื่อทดแทนส่วนที่มีการเข้าไปเก็บมาเลี้ยงและจำหน่าย ทำให้กล้วยไม้ป่าลดจำนวนลง เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์กล้วยไม้ป่าอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ “สถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น”

พื้นที่เป้าหมายได้แก่พื้นที่ป่าชุมชนบ้านนิคมพัฒนา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เนื้อที่ 1,040 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา มีกฎกระทรวงกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ฉบับที่ 388 (พ.ศ. 2511) เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2511 เนื้อที่ประมาณ 11,562 ไร่ โดยมีอาณาเขตด้านทิศเหนือ, ทิศใต้ และทิศตะวันตก จดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้าง ด้านทิศตะวันออกจดบ้านนิคมพัฒนา บ้านคลองปอม ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา (ราชกิจจานุเบกษา, 2511) ตามเขตปกครองพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านนิคมพัฒนา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สำรวจความหลากหลาย ของกล้วยไม้ป่าที่มีอยู่ในป่าธรรมชาติ และในป่าชุมชน
2. เพื่อศึกษาการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อกล้วยไม้ 2 ชนิดคือ เอื้องพร้าว กับว่านหางช้าง
3. เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการขยายพันธุ์กล้วยไม้ของชุมชน
4. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์กล้วยไม้ป่าของชุมชน

สมมุติฐานการวิจัย

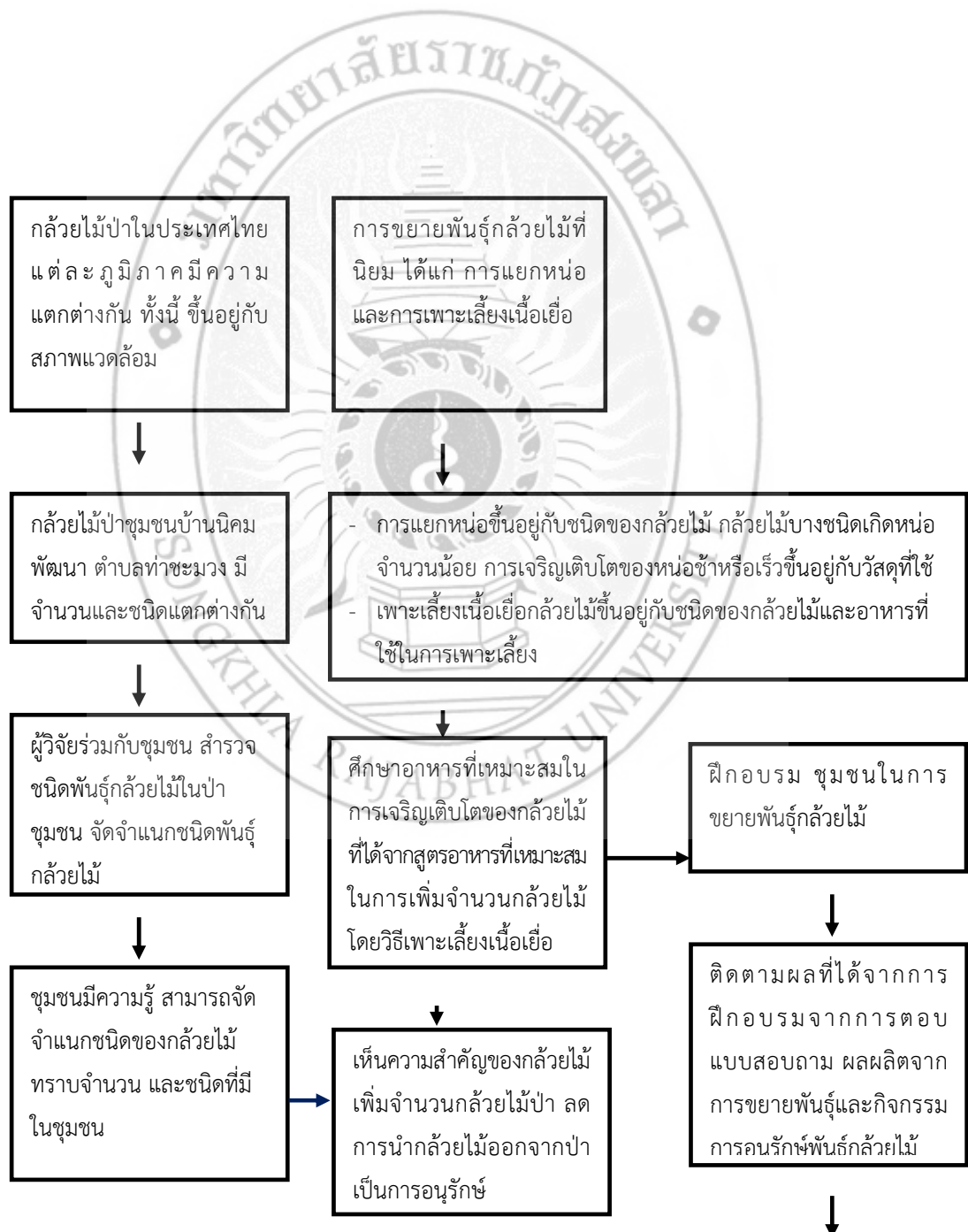
ชุมชนยอมรับเทคโนโลยีการขยายพันธุ์กล้วยไม้ ทำให้กล้วยไม้ป่าได้รับการอนุรักษ์

ขอบเขตการวิจัย

1. บริเวณป่าชุมชน บ้านนิคมพัฒนา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา พื้นที่ป่าประมาณ 1,040 ไร่
2. ชุมชนที่ร่วมวิจัย หมู่ที่ 7 บ้านนิคมพัฒนา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เนื้อที่หมู่บ้านประมาณ 2,500 ไร่ มีประชากรประมาณ 1,387 คน จำนวน 307 ครัวเรือน (ชาย 695 คน หญิง 742 คน) โดยคัดเลือกตัวแทนชุมชนเป็นผู้ร่วมวิจัย
3. ทำการขยายพันธุ์กล้วยไม้ป่าจำนวน 2 ชนิด คือ เอื้องพร้าว (*Phaius tankervilleae*) และว่านหางช้าง (*Grammatophyllum speciosum*)

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย

การยอมรับเทคโนโลยีการขยายพันธุ์เพื่อการอนุรักษ์กล้วยไม้ป่า 2 ชนิดในป่าชุมชนบ้านนิคมพัฒนา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

การยอมรับเทคโนโลยีการ
ขยายพันธุ์กล้วยไม้ป่าของ
ชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กล้วยไม้ป่า หมายถึง กล้วยไม้ที่ขึ้นอยู่ในธรรมชาติ บริเวณป่าชุมชนบ้านนิคมพัฒนา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตถุมิ จังหวัดสงขลา โดยที่ยังไม่มีการปรับปรุงพันธุ์

ป่าชุมชน หมายถึง ที่ดิน และ/หรือ ที่ดินป่าไม้ที่ชุมชนได้ดำเนินการ หรือได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ดำเนินการร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จัดการกิจการงานด้านป่าไม้อย่างต่อเนื่องภายใต้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ และแผนงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นด้วย การจัดการดำเนินการดังกล่าวก็เพื่อการอนุรักษ์และให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ด้วย

การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากร โดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึง การเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (Time and space)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนมีความเข้าใจถึงเทคโนโลยีในการขยายพันธุ์กล้วยไม้
2. ทราบถึงชนิดและจำนวนของกล้วยไม้ป่าในพื้นที่ศึกษา
3. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่า

